

DOI 10.31558/2518-7953.2018.1-2.8

УДК 346.2

*Н. С. Горелова*здобувач Донецького національного
університету імені Василя Стуса**ЩОДО ПРАВОВИХ ОЗНАК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Ключові слова: соціальне підприємство, суб'єкт господарювання, соціальні послуги.

Сьогодні Україна стикається з багатьма проблемами у соціальній сфері, що вимагають пошуку шляхів їх вирішення. Загострення цих проблем привернуло увагу науковців, законодавців та представників бізнесу до ідеї соціального підприємництва.

Через це останнім часом серед суб'єктів господарювання виокремлюється група таких підприємств як соціальні. Для з'ясування правового статусу соціального підприємства має значення виявлення ознак такого підприємства.

На сьогодні існують різні підходи до визначення ознак соціального підприємства, які переважно представлені в зарубіжних наукових джерелах. В Україні майже немає наукового доробку та матеріалів практики для з'ясування правових ознак соціального підприємства.

Водночас певні ознаки соціальних підприємств можна виявити з проекту Закону України «Про соціальні підприємства» (далі – Проект закону), який оприлюднено у 2012 році [1]. В цьому Проекті закону ознаки подаються через критерії, за наявності яких приймається рішення про надання підприємству статусу соціального. Однак як у науковій літературі, так і в Проекті закону перелік ознак соціального підприємства потребує конкретизації.

Вищенаведене вказує на актуальність обраної теми дослідження, метою якого є з'ясування ознак соціального підприємства.

Для дослідження ознак соціального підприємства доцільно звернутись до загальних ознак підприємства як суб'єкта господарювання. Серед таких ознак в літературі виділяють: самостійність; наявність установчих документів; наявність відокремленого майна; наявність засобів індивідуалізації [2, с. 141–142].

В. С. Щербина до ознак підприємства відносить також: участь у господарських відносинах та відповідальність суб'єкта господарювання за своїми зобов'язаннями в межах закріпленого за ним майна, крім випадків, передбачених законодавством [2, с. 141–142].

Крім зазначених, О. М. Вінник називає такі ознаки підприємства як: безпосереднє здійснення виробничої, науково-дослідницької, торговельної діяльності

та іншої господарської діяльності; можливість функціонування на будь-якій формі власності; наявність господарської правосуб'єктності; створення (набуття статусу суб'єкта господарських відносин) у встановленому законом порядку [3, с. 67–69]. Науковці також виділяють таку ознаку як наявність мети створення та діяльності підприємства [4, с. 255].

Ще одна ознака підприємства як суб'єкта господарювання слідує зі статті 62 Господарського кодексу України, а саме – систематичне здійснення господарської діяльності у встановленому законом порядку [5, с. 303].

Таким чином, з наведеного слідує, що ознаками підприємства як суб'єкта господарювання є: самостійність; наявність установчих документів; наявність відокремленого майна; наявність засобів індивідуалізації; участь у господарських відносинах; відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах закріпленого за ним майна, крім випадків, передбачених законодавством; безпосереднє здійснення виробничої, науково-дослідницької, торговельної діяльності та іншої господарської діяльності; можливість функціонування на будь-якій формі власності; наявність господарської правосуб'єктності; створення (набуття статусу суб'єкта господарських відносин) у встановленому законом порядку; наявність мети створення та діяльності підприємства; систематичне здійснення господарської діяльності у встановленому законом порядку.

Вказані загальні ознаки притаманні будь-якому підприємству, а отже в рівній мірі і соціальному підприємству, водночас деякі з них мають особливості стосовно останніх, що дозволяє віднести такі ознаки до спеціальних ознак та виокремити названі підприємства в окремий вид.

Перш за все спеціальні ознаки соціальних підприємств слідують з Проекту закону України «Про соціальні підприємства». Серед таких ознак:

забезпечення робочим місцем осіб, віднесених до соціально вразливих верств населення, частка зайнятості яких становить не менше половини загальної кількості працюючих на підприємстві;

надання соціальних послуг, визначених Законом України «Про соціальні послуги», за умови, що більше половини отримувачів цих послуг є соціально вразливі верстви населення;

забезпечення робочим місцем та надання соціальних послуг особам із соціально вразливих верств населення, якщо частка зайнятості таких осіб становить не менше 30 відсотків загальної кількості працюючих на підприємстві та не менше 30 відсотків отримувачів соціальних послуг відповідно;

реалізація продукції підприємства особам із числа соціально вразливих за цінами собівартості продукції або нижче собівартості;

інвестиції у соціально значимі проекти.

До ознак соціального підприємства можна віднести і досягнення соціальних результатів, як пріоритет діяльності такого підприємства, що слідує зі статті 1 Проекту закону.

З урахуванням зазначених ознак соціальних підприємств можна конкретизувати особливості прояву у таких підприємств загальних ознак, що має значення для напрацювання в подальшому спеціального статусу таких підприємств.

Однією з ознак будь-якого підприємства є його участь у господарських відносинах. Участь соціального підприємства у господарських відносинах полягає у здійсненні господарської діяльності шляхом надання соціальних послуг, а саме: комплексу заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем, а також передбачає реалізацію продукції підприємства спеціальному колу осіб за зниженими цінами (стаття 1 Закону України «Про соціальні послуги») [6].

Наступна ознака, яка потребує конкретизації стосовно цих підприємств – це безпосереднє здійснення господарської діяльності у встановленому законом порядку. Особливість цієї ознаки щодо соціальних підприємств полягає в тому, що господарську діяльність вони повинні здійснювати без права залучення третіх осіб, тобто соціальне підприємство не може залучати до здійснення своєї діяльності інших суб'єктів господарювання, окрім соціальних підприємств, а недотримання цієї вимоги може призвести до втрати таким підприємством свого особливого статусу.

Ще однією ознакою підприємства є створення (набуття статусу суб'єкта господарських відносин) у встановленому законом порядку. Ця ознака у соціального підприємства, крім його створення у загальному порядку, проявляється в обов'язковості набуття статусу саме соціального підприємства у встановленому окремим Законом порядку, як умови отримання державної підтримки.

Певну особливість має і прояв у соціального підприємства такої загальної ознаки як наявність відокремленого майна. Зокрема, особливістю можна вважати те, що, як зазначає Я. С. Гришина, джерелом формування майна соціального підприємства є не просто підприємницька діяльність, а соціально-підприємницька діяльність [7, с. 79]. Крім цього, серед джерел формування майна таких підприємств є така складова як фінансова підтримка з боку держави. До особливостей прояву цієї ознаки у соціального підприємства можна віднести і формування прибутку – реалізація продукції за цінами собівартості продукції або нижче собівартості.

Певні особливості прояву у соціального підприємства має і така загальна ознака як відповідальність підприємства за своїми зобов'язаннями в межах закріпленого за ним майна, крім випадків, передбачених законодавством. Можна

погодитись з думкою Я. С. Гришиної, що соціальне підприємство несе відповідальність за результати своєї діяльності не лише перед безпосереднім клієнтом, але й перед суспільством в цілому [7, с. 77]. Окрім загальних підстав відповідальності підприємств, для соціальних підприємств окремі підстави відповідальності передбачені Проектом закону, зокрема відповідно до розділу VI вказаного Проекту зазначене підприємство несе відповідальність за порушення визначених критеріїв для такого підприємства, а саме: нецільове використання отриманих кредитів та невиконання інвестиційних проектів. Крім цього, підставами відповідальності такого підприємства можуть бути порушення ним і інших вимог, що слідують із вищезазначених ознак цих підприємств.

Серед загальних ознак підприємств, що мають особливість у соціального підприємства, можна виділити і наявність мети створення та діяльності цього підприємства. Так, слушною є позиція Я. С. Гришиної, яка вказує, що соціальне підприємство відрізняється від інших суб'єктів господарювання метою діяльності та її результатами. Метою діяльності такого підприємства є пом'якшення або ж вирішення соціальних проблем, а результатом – створення не лише економічного блага, а й соціального [7, с. 79]. При цьому поняття соціального результату діяльності законодавчо не визначено, але зі статті 1 Проекту закону слідує, що соціальним результатом є результат, який досягається у визначених сферах діяльності, за умови надання зазначеного кола послуг та підтримки соціально вразливих груп населення (безробітних, малозабезпечених, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших встановлених законодавством осіб).

Таким чином, ознаками соціального підприємства, які мають окремий прояв стосовно таких підприємств є: участь у господарських відносинах шляхом надання соціальних послуг, перелік яких визначено законом; безпосереднє здійснення господарської діяльності у встановленому законом порядку без права залучення до такої діяльності третіх осіб; набуття статусу соціального підприємства у встановленому спеціальним законом порядку; наявність спеціальних джерел формування майна, в тому числі прибутку, таких підприємств; наявність обмеженої господарської правосуб'єктності, зумовленої змістом діяльності цих підприємств; відповідальність соціальних підприємств за своїми зобов'язаннями, зумовленими наявністю у них спеціального статусу; наявність спеціальної мети і соціальних результатів діяльності.

Наявність таких ознак у підприємства є умовою для отримання таким підприємством статусу соціального, а тому вони потребують закріплення на законодавчому рівні. Ці ознаки можуть бути закріплені та конкретизовані в Законі України «Про соціальні підприємства», проект якого обговорюється з 2012 року.

Подальші дослідження доцільно присвятити конкретизації таких ознак у зазначеному Законі.

1. Проект Закону про соціальні підприємства (реєстр. № 10610 від 14 червня 2012 р.). *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10610&skl=7
2. Щербина В. С. Господарське право : підручник. 6-те вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.
3. Вінник О. М. Господарське право: Курс лекцій. К.: Атіка, 2005. 624 с.
4. Андрєєва О. Б., Жорнокуй Ю. М., Гетманець О. П. та ін. Господарське право України: підручник : у 2 ч. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. Ч. 1. 340 с.
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 18–22. Ст. 144. (Із змінами).
6. Про соціальні послуги: Закон України 19 червня 2003 р. № 966-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 358. (Із змінами).
7. Гришина Я. С. Публично-правовые средства обеспечения социально-имущественных потребностей в механизме правового регулирования социального предпринимательства / под ред. проф. Н. А. Баринаова. Саратов: Издательство «Слово», 2013. 312 с.

DOI 10.31558/2518-7953.2018.1-2.9

УДК 342.951

Н. І. Білак

заступник начальника

Південного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції з питань дотримання прав засуджених та осіб, взятих під варту

СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ПЕРЕМІЩЕННІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ ТОВАРІВ, ЩО МІСТЯТЬ ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: правовідносини, об'єкти права інтелектуальної власності, суб'єкти правовідносин, переміщення товарів, правовласник, державні органи, неурядові організації, митні органи.

Право інтелектуальної власності, яке останнім часом розвивається динамічно, заповнило майже всі сфери суспільного життя. Не є винятком і митно-правова сфера.

Дослідження складу суб'єктів, які беруть участь у правовідносинах щодо переміщення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, має як